

# EREVNA

---

Årg. VII

N:r 1

1950

## Innehåll

Mystikens logik.	
Av Fil. Licentiat Erik Petré. ....	3
Ur "40-talet och idéerna".	
Lektorn, fil. doktor, teol. lic. Lechard Johannesson. ....	15
Anteckningar till Matteustexter II.	
Av prof. H. Odeberg. ....	17
Matt. 22:34-46. ....	17
Matt. 25:1-13. ....	18
Matt. 25:14-30. ....	20
Matt. 25:31-46. ....	21
Matt. 26:17-30. ....	23
Matt. 26:59-66. ....	25
Matt. 27:15-26. ....	27
Matt. 28:18-20. ....	29
Anteckningar till Markustexter.	
Av professor Hugo Odeberg. ....	32
Mark. 1:14-15. ....	32
Mark. 2:23-3:5. ....	33
Mark. 10:13-16. ....	36
Mark. 10:17-27. ....	38
Mark. 11:11-24 med Matt. 21:14-17. ....	41
Mark. 14:43-50. ....	42
Mark. 16.1-8. ....	43
Litteratur.	
Norska fäder i nya upplagor. ....	45
Tidskrifter. ....	49
Innehållsförteckning. ....	52

*Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten enligt originaltexten.*

## Mystikens logik.

*Av Fil. Licentiat Erik Petrén.*

Inte sällan möter man den meningen att vissa av de kristna dogmerna skulle vara särskilt anstötliga för förnuftet. I själva verket beror vad som är förnuftigt eller oförnuftigt helt och hållet på utgångspunkten. Låt oss som exempel ta ett par av de mest omdebatterade punkterna i den kristna dogmatiken:

1. En kvinna blir havande »genom helig Ande», d.v.s. utan beröring med någon man.

2. En död man får liv igen och uppträder med en kropp som är på en gång så kroppslig att den kan förtära föda och så okroppslig att den kan gå genom stängda dörrar. Båda dessa påståenden förefaller de flesta nutidsmänniskor orimliga och torde bereda också många s.k. troende kristna intellektuella svårigheter. Vari ligger nu det orimliga i dessa dogmer? Uppenbarligen i att de inte kan infogas i en världsbild vars grundprincip lyder: fysiska verkningar har alltid fysiska orsaker. Om man däremot utgår från en världsbild av annat slag, den vars första sats lyder »I begynnelsen skapade Gud himmel och jord», är de bägge påståendena alltigenom förnuftiga och begripliga. De två här nämnda världsbilderna, den matematisk-mekaniska, från Cartesius härstammande naturuppfattningen med dess skarpa åtskillnad mellan kroppsligt och andligt och den bibliskt-kristna grundtanken, att Gud, som är ande, inte bara en gång skapat utan också alltjämt uppehåller både himmel och jord, är uppenbarligen så olika att de principiellt utesluter varandra. Därav följer, som vi redan sett, att mycket

som för den ena grundsynen ter sig förnuftigt för den rakt motsatta är absolut orimligt och tvärtom, något som ju är helt naturligt. Däremot följer inte härav att den ena åskådningen i och för sig är förnuftigare än den andra. Det är visserligen sant att det vetenskapliga tänkandet under två och ett halvt århundrade efter Cartesius' död utgick från den mekaniska naturuppfattningen och att denna, sedan vårt århundrades vetenskaper, atomfysiken och psykologien ha gjort den mer hypotetisk än någonsin, alltjämt dominerar det ovetenskapliga tänkandet. Det är också sant att den protestantiska teologin i stor utsträckning kapitulerat både inför proklamerandet av materien som suverän och denna materialistiska grundsyns anspråk på att ensam vara förnuftig. Men noga besett är materialismens anseende för »förnuftsenslighet» ingenting annat än en språklig konvention. Närmast en följd av språkets makt över tanken har vi att se i det förhållandet att det lagts ned så stor möda och så mycken skarpsinnighet på att visa vilka av de kristna dogmerna som är »oförnuftiga», d.v.s. inte passar in i den rakt motsatta grundåskådningen. Lika väl kunde man undersöka vilka av de materialistiska följsatserna som ur kristen synpunkt är »oförnuftiga», d.v.s. oförenliga med den bibliskt-kristna världsbilden. Ett sådant företag vore så till vida kanske inte alldeles onyttigt, som det sannolikt skulle upp-daga hur långt in i det »kristna» tänkandet materialistisk grundsyn har trängt.

En så fundamental olikhet i åskådning som den här antydda måste givetvis visa sig inte endast i att vissa detaljer finns eller saknas i respektive världsbilder, utan framför allt i att dessa till hela sin struktur blir olika. Så är t.ex. den materialistiska världsbilden helt främmande för ett av den bibliskt-kristnas viktigaste drag, integrationen. Att den kristna världsbilden är integrerad betyder att allt i den hänger samman, att ingen företeelse kan tas ut ur helheten och isoleras utan att

mista något väsentligt av sin karaktär. Vidare har den kristna världsbilden ett centrum, något som helt saknas i den »klassiska» Newtonska fysikens värld i vilken flertalet »bildade västerlänningar» menar sig leva.

Denna olikhet i struktur måste bland annat visa sig i att de tankebanor som ryms i de båda världsbilderna blir i väsentlig mån olika. Så måste identitet betyda väsentligt skilda ting i en värld som har ett centrum och ett från detta centrum utgående sammanhang, och i en annan som saknar både centrum och sammanhang. I den senare bestäms en företeelses identitet väsentligen negativt, genom avgränsning gentemot alla andra företeelser: A är A och kan inte vara icke-A. I en centrerad och integrerad världsbild är detta tänkande, denna logik, uppenbarligen inadekvat. Också uttrycker sig Bibeln gång på gång på ett sätt som från den motsatta åskådningens ståndpunkt helt enkelt är »ologiskt», men som är helt i överensstämmelse med den bibliska världsbildens logik.

Några uttryck som tycks strida mot den formallogiska identitetssatsen, förtjänar särskild uppmärksamhet. Hit hör överhuvud alla Jesu uttalanden om förhållandet mellan Fadern och honom själv; tydligt kommer det t.ex. fram i Joh. 10:30, »Jag och Fadern är ett». Samma uttryckssätt finner vi i Johannesprologens ord: »Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud.» En annan grupp av uttalanden gäller förhållandet mellan Kristus och den kristne. I avskedstalet (Joh. 15:4 f) säger Jesus: »Förbli i mig, så förblir jag i er», och Paulus betygar: »Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig» (Gal. 2:20). Också vissa relationer mellan två eller flera människor omtalas ibland på ett sådant sätt att de olika personernas avgränsning från varandra inte kan sägas uttömmande ange deras identitet. Framför allt gäller detta om äktenskapet: »de skall bli ett kött», »Så är de inte längre två utan ett kött» (1 Mos. 2:24, Mark. 10:8 m.fl.), men också om en sexuell förening utanför

äktenskapet (1 Kor. 6:15 f.). Det vanliga bruket att använda en persons namn för hans samtliga avkomlingar torde också höra hit. I alla dessa fall är en person identisk med sig själv och samtidigt i vissa relationer identisk med en eller flera andra personer. Satsen "A kan inte vara icke-A" gäller uppenbarligen här endast med betydelsefulla inskränkningar eller inte alls.

Denna integration gäller inte bara personer. Vi kan dröja ett ögonblick vid det bibliska tidsbegreppet. Först och främst har vi då att erinra oss att det finns en begynnelse och en ände. Tiden själv är en Guds skapelse, Gud är skapelsens Herre, också tidens, och är inte som vi människor bunden i dennas former. Men för tidens Herre är all tid, från begynnelsen till änden lika närvarande, hos Gud finns all tid. Kanske kan en bild från geometrien bidra till att klargöra tankegången. I en endimensionell figur, det är en rät linje, kan varje punkts läge bestämmas endast i relation till de andra punkterna på samma linje, d.v.s. varje punkts indentitet bestäms genom att just den punkten avgränsas från de andra punkterna på samma linje. Den som rör sig framåt längs linjen befinner sig i varje ögonblick endast på en punkt, och denna punkt är identisk endast med sig själv och inte med någon annan punkt. På detta utpräglat endimensionella sätt upplever vi människor tiden, vi är bundna i tiden, vi befinner oss på linjen och kan inte lämna den. I en cirkel däremot, som är en tvådimensionell figur, blir det, för att fortsätta bilden, delvis annorlunda. För det inbördes förhållandet mellan de olika punkterna på periferin gäller samma regler som i den räta linjen. Men från cirkelns medelpunkt är periferins alla punkter lika nära, och därifrån kan hela linjen överblickas. Det senare är en följd av att medelpunkten inte är bunden i periferin, det förra av att den är periferins centrum. På liknande sätt är Gud, som har skapat tiden och är dess Herre, fri och oberoende av denna och överblickar all tid i ett, ja, skapar all tid i ett nu. Att vara till i evighet är alltså inte att

existera en oändligt lång tid utan att vara obunden av den endimensionella tiden. Skriften uttrycker detta med orden »tusen år är i dina ögon som den dag som förgick i går, de är som en nattvakt» (Ps. 90:4), av Petrus återgivna i formen »en dag för Herren är som tusen år och tusen år som en dag» (2 Petr. 3:8).

Från denna utgångspunkt blir bl.a. profetian, förutsägelsen, det naturligaste av allt. Också över förhållandet mellan dopet, som innebär död och gravläggning med Kristus, och den kroppsliga döden, på en gång identisk med dopet och dettas fullbordan, faller nytt ljus, då man betänker att ur Guds synvinkel de båda akterna är samtidigt eller snarare identiska, att det är en och samma Guds handling som för oss framstår i två skilda gestalter, i dopet och i döden. Här ser vi tydligt hur integrationen, sammanhanget, kommer av det gemensamma centrum, Gud. Härifrån kommer vi också fram till att närmare bestämma den kristna världsbilden. Den är ingalunda ensam om de två här berörda dragen, ett centrum och ett från detta centrum utgående sammanhang. Dessa finns på ett eller annat sätt i varje religiös världsbild, låt vara att det på utomkristet håll ofta läggs en i förhållande till kristendomen mindre tonvikt vid centrum och större vid sammanhanget. I vissa asiatiska religioner blir till och med frälsningen, saligheten, liktydig med insikt i eller skådandet av sammanhanget i världen.

Emot alla panteistiska tendenser hävdar nu den bibliskt-kristna synen med stor skärpa att tillvarons centrum är en person. Nu vet var och en som även aldrig så amatörmässigt sysslat med psykologiska frågor och därvid t.ex. försökt sig på att göra personkaraktistiker, att även den till synes enklaste mänskliga personlighet är alldeles för rik för att kunna sättas på en formel. De begrepp som står till vårt förfogande är otillräckliga. I verkligheten torde denna svårighet vara av principiell art och inte bara ett uttryck för den psykologiska vetenskapens temporära brister. Varje mänsklig personlighet är näm-

ligen någonting alldeles för sig, ett unicum. Men begreppen är abstraktioner. De är det gemensamma som blivit utdraget, abstraherat ur de konkreta företeelsernas brokiga mångfald, och i abstraktionsprocessen går de individuella särdragen med nödvändighet förlorade. Men om det egenartade är det för den mänskliga individen konstitutiva, följer därav att det i princip är omöjligt att i allmänbegrepp uttrycka det stycke verklighet som en person är. Om detta gäller redan för människor, hur mycket mer skall det då inte gälla om Gud, som på en gång är tillvarons centrum och grund! Det här sagda, att det innersta och egenartade i en person inte kan fångas i begrepp, betyder givetvis inte att vi inte skulle kunna ha en i begrepp formulerbar kunskap om människor, endast att personlig bekantskap och personlig kontakt med den levande människan innebär något utöver den teoretiska kunskapen. Redan denna enkla mänskliga erfarenhet gör att vi på allvar måste ställa oss inför frågan om det verkligen har någon mening att försöka närma sig Gud genom att fånga in honom i begrepp, såsom man gör när man säger att Gud är kärleken. Är det inte produktivare att först lära känna Gud som person och sedan se att den kärlek som går genom världen är Guds kärlek i Kristus Jesus? Att bestämma egenskapen utifrån personen i stället för tvärtom. Detta förefaller så mycket mer nödvändigt som denna person själv är det yttersta och sista till vilket allt står i beroende och förhållande men som själv inte står i beroende av eller förhållande till något. Alla försök att bestämma Gud med begrepp som abstraherats fram ur den mänskliga verkligheten, begrepp som kärlek, rättfärdighet o.s.v., skapar endast olösliga problem. Det är i en sådan i grunden irreligiös syn som hela teodicéproblemet bottnar. Ja, säger man, men Bibeln använder ju sådana bestämmingar om Gud. Då måste vi komma i håg att Bibeln utgår från personen och bestämmer egenskaperna utifrån honom. Gud är Gud, himmelens och jordens skapare, tillvarons centrum, grund och Herre, Abrahams Isaks och Jakobs Gud.



Endast den som böjer sig för honom som Gud får lära känna honom närmare. Men gör man det, får orden om Guds kärlek till människorna konkret innebörd. Då förstår man att Guds kärlek är så olik all mänsklig kärlek som himmelen är högt över jorden. Här måste vi erinra om att denna alltigenom annorlunda gudskärlek inte är en på visst sätt bestämd och definerad kärlek, som tillkommer Gud som ett attribut och principiellt skulle kunna tänkas tillkomma också någon annan. Den är annorlunda, inte genom några vissa kännetecken utan genom sitt ursprung, sitt subjekt. Om Gud gäller i dubbelt måtto att personen inte kan fångas i begrepp. I evigheten är den enda adekvata kategorin en person, som inte kan reduceras till något annat utan själv är det yttersta och sista.

Att tillvarons centrum och Herre är en person understryks ytterligare kraftigt av de båda centrala kristna dogmerna, att sammanhanget i tillvaron brutits genom upproret mot Gud, synden, och att det återställts genom frälsningen i Jesus Kristus. Hur det personliga i gudsbilden kommer fram just i dessa huvudstycken behöver här inte närmare utredas, inte heller de möjligheter till världsbildens nyansering som de erbjuder.

I stället skall vi dröja ett ögonblick vid de konsekvenser som det sagda har för en mystikens teologi. Först och främst grundlägger den nämnda distinktionen åtskillnaden mellan personlighets- och oändlighetsmystik. Om man bestämmer personen utifrån egenskaperna, t.ex. med formeln Gud är den oändliga kärleken, finns det ingenting i själva gudsbilden som hindrar människan att flyta ut i oändligheten. Om man däremot säger att Guds kärlek är oändlig, utgår man från personen som primär. Då kan man aldrig komma förbi mötet mellan två personer. Den unio mystica, vari detta möte i personlighetsmystikens resulterar, behandlas — också där man för övrigt räknar med en andlig verklighet — ofta rätt och slätt som en sorts religiös upplevelse, utan att man går in på frågan

om denna speciella upplevelses verklighetsunderlag. För att vi skall kunna göra detta och tala om en verklig förening mellan människa och Gud, måste tre krav vara uppfyllda:

1) En erfarenhet av detta måste finnas.

2) En sådan förening måste kunna bringas i överensstämmelse med övriga kända fakta, d.v.s. den får inte strida mot den kunskap vi i övrigt har om Gud och hans förhållande till människorna.

3) Den måste stämma med den allmänna strukturen hos den världsbild i vilken vi rör oss, den måste vara ur dennas synpunkt logisk.

Det första villkoret är uppfyllt, erfarenhet finns, den är vår utgångspunkt.

För att kunna se i vilken mån det andra villkoret är uppfyllt måste vi rekapitulera några fakta. I tidens begynnelse skapade Gud människan, Adam, till sin avbild, ja, han skapade i Adam hela människosläktet. Men människorna vände sig bort ifrån Gud, »... de har gjort uppror mot mig», »...ni vanartiga barn, som har övergivit Herren, föraktat Israels Helige och vikit bort ifrån honom» (Jes. 1:2, 4), och så blev avbilden en vrångbild. Denna fallna mänsklighet har Gud återupprättat och skapat på nytt i Kristus. Men liksom Guds i evighet enfödde Son är något utöver och förmer än den i tiden skapade första människan, är den nyskapade mänskligheten något förmer än ett blott återställande av den gamla i dess ursprungliga ofördärvade skick. »Det som är fött av Anden är ande» (Joh. 3:6). I den i Kristus nyupprättade mänskligheten är sammanhanget mellan Gud och människa ännu starkare, ännu innerligare än det var i den första skapelsen, medan denna ännu var hel och obruten. Den kristne är ande, född av Kristi ande, liksom varje människa är kött av sin jordiske faders kött. Men i denna nya födelse, då i Kristus den mänskliga individen återupprättas i skapelsens ursprungliga gestalt och därtill får Anden som »förstlingsgåva» och »underpant», bevaras den enskilda män-

niskans personliga identitet med sig själv. Utan att spränga den kristnes identitet med sig själv som mänsklig individ finns alltså i denne Kristi Ande, d.v.s. Kristus själv, som också är en med sig själv identisk person. Om detta säger Jesus: »Jag är vinstocken, ni är grenarna.» Den kristne är på en gång utgången från Kristus och fortfarande del av honom. Den förening med Kristus vilken upplevs som unio mystica, är alltså inte endast fullt förenlig med Bibelns framställning av frälsningshistorien utan ingår direkt som ett väsentligt led i denna framställning.

Härmed är i själva verket också det tredje av de uppställda villkoren behandlat. I en värld som har en person till centrum och ett från denna person utgående sammanhang kan personlig identitet aldrig bestämmas rent negativt. Det är sant att så länge man endast ser grenarna och inte trädet, ser man inget sammanhang, likaså att grenarna sinsemellan är helt åtskilda, men »i trädet», d.v.s. som led i en större helhet hör de samman. På samma sätt är de kristna från varandra klart avgränsade mänskliga individer och dock »ett i Kristus».

Det tycks alltså som om den mystiska upplevelsen av sammanhanget i tillvaron och särskilt av enheten mellan Kristus och den kristne skulle återge ett väsentligt stycke av verkligheten. Ytterligare ett exempel på det religiösa tänkandet och dess logik må här tillåtas. När kristendomen å ena sidan hävdar att människan verkligen har frihet att förkasta Guds nåd, att inte ta emot Kristus, och samtidigt å den andra bekänner att Gud är den som i oss verkar både vilja och gärning (Fil. 2:13 m.fl.), förefaller detta mången både upprörande och ologiskt. Upprördheten, behovet att gå till rätta och träta med Gud, kan här lämnas å sido, men anklagelsen för bristande logik hör hit och bör tas upp. I själva verket bottnar den — liksom för övrigt upprördheten — i en oförmåga att frigöra sig från föreställningen om Gud och människan som likställda parter på ömse sidor om ett förhandlingsbord. Vi får här åter tillgripa en analogi, denna gång från biologin. Vi anser det normalt och

som ett hälsotecken om människokroppens lemmar lyder viljan, och som ett allvarligt tecken på ohälsa om en arm eller ett ben utför handlingar på egen hand eller rent av i direkt opposition mot den centrala viljan. (Vi bortser här från automatiserade eller från början ovillkorliga rörelser som hjärtverksamheten o.d. och inskränker oss till de normalt villkorliga rörelserna.) Det berättas om Gustaf Fröding att han blev medveten om sin sjukdom när han en gång satt på ett kafé och den vänstra handen, utan någon hans egen viljeimpuls, slog cigarren ur den högra. Det som handen har gjort enligt personens vilja säger vi också att personen har gjort. Vi säger inte: »Det gjorde din hand bra» utan fullt riktigt: »Det gjorde du bra.» Analogt är det i Kristi kropp. Vad en lem i denna har gjort enligt Andens vilja, det har Gud gjort; vad den gör mot Andens vilja gör den däremot själv och bevisar därmed att kontakten mellan huvud och lem i något avseende är otillfredsställande och att, om den inte förnyas, risk föreligger att lemman avsnörs.

I all religion, men särskilt i all religion med anstrykning av mystik, kommer gudsbildens struktur att återverka på fromhetstypen. Om i gudsbilden egenskaperna är primära och personen sekundär, kommer också i fromhetslivet tyngdpunkten att ligga på »egenskaper», d.v.s. på upplevelser och psykologiska tillstånd. Om däremot personen är primär, kommer allt att koncentreras till mötet med och underkastelse under denna. Det allt överskuggande problemet blir att möta rätt person.

Vi ha sett att just en i sin innersta struktur personlig gudsbild på ett alldeles särskilt sätt understryker att begreppen är otillräckliga när det gäller att ge en bild av, representera, det djupaste i tillvaron. Nu vet vi från vanliga, mänskliga förhållanden, att en person kan fullvärdigt representeras endast av en annan person, helst och bäst av en person av samma kött och blod som den representerade. Behovet att för vårt mänskliga medvetande på något sätt representera tillvarons innersta le-

der så till inkarnationen, till Guds uppenbarelse i Kristus Jesus. Endast genom att sända sin Son till människorna kunde Gud bli känd av dessa. »Inte heller känner någon Fadern utom Sonen och den som Sonen vill uppenbara honom för» (Matt. 11:27). Inkarnationen följer direkt ur det personliga i den bibliskt-kristna guds- och världsbilden. Också det andra huvuddraget i denna, sammanhanget, integrationen, får sina konsekvenser. Även här visar sig begreppens otillräcklighet. Det fundamentala kravet på ett begrepp är ju att det skall vara entydigt; A är antingen B eller icke-B. Men vi kan inte i entydiga begrepp fånga in och uttrycka en verklighet, integrerad på det sätt som ovan antytts. Vore vi hänvisade till begreppen, skulle vi inte kunna få någon kunskap om tillvarons sammanhang. Men nu finns det en form av representation som är flertydig utan att bli själv motsägande, nämligen symbolen. Symbolen är någonting i sig själv men betyder, representerar, samtidigt någonting utöver sig själv:

Israels barns vandring mellan Röda havet och Jordan är ett historiskt faktum och samtidigt betyder detta historiska faktum den kristnes liv mellan dopet och den lekamliga döden. David är Israels konung omkring år 1000 f.Kr. och betyder Kristus. På korset dog Jesus på en gång sin egen och hela folkets död (Joh. 11:50). Dopet vid det kristna livets början är en egen akt och på samma gång en bild av och en invigning till den fullbordade döden med Kristus och samtidigt i princip denna död själv. Denna symbolism fyller Bibeln, och i den mån man tar den bibliska världsbilden på allvar och accepterar sammanhanget som ett fundamentalt drag i verklighetens struktur, kommer man efter hand att uppfatta mycket större djup och mycket större rikedomar i tillvaron än man annars kunnat ana.

Det kan till slut vara av ett visst intresse att se hur det tänkande om vilket här några antydningar gjorts, visat sig ade-

kvat inom andra områden än religionens. J. Landquist har i sin betydelsefulla bok Människokunskap ett kapitel om den konstnärliga symbolen, där han utförligt visar symbolernas mångtydighet och gränserna för det formallogiska, begreppsbundna tänkandets giltighetsområde samt föreslår nya, för symbolerna giltiga formuleringar av tankelagarna. I sin Psykologi (kapitlet om fantasin) framhåller L., att symboltänkandet har giltighet i den ideala värld som människan själv skapar omkring sig men inte i den reala värld där hon också lever. Det som här har betydelse är att psykologin på sitt håll och för sin del har kommit fram till att *in en värld, som till sitt centrum har den person som skapat den och av vilken den för sin existens är helt beroende, finns ett inre sammanhang som gör den formella, aristoteliska logiken inadekvat*. Skillnaden är bara den att människan omkring sig skapar en fantasivärld och Gud en verklig värld.

Somliga psykologer menar att den värld som varje människa lever i helt och hållet är en skapelse av henne själv. W. Stern påpekar att i denna personliga värld är t.ex. rumsdimensionerna helt andra än i den s.k. objektiva världen. I den senare har vi längd, bredd och höjd; i den förra heter de framförbakom, höger-vänster och ovanför-nedanför (resp. framåt-bakåt o.s.v.) I den personliga världen spelas dessutom en stor roll av dimensionen nära-fjärran, vilken helt saknas i den »objektiva» fysiska världen. Det som angår en personligen närmast är därtill långt ifrån alltid det som är närmast i tid och rum. I denna värld ordnas företeelserna efter sitt förhållande till centrum snarare än efter sina inbördes relationer. Om den mer utvecklade människan blir mindre subjektiv och i uppbyggandet av sin värld tar mer hänsyn till »objektiva» förhållanden, betyder det endast att subjektet med sig införlivar en vidare sfär, inte att det upphör att vara subjekt.

## Ur ”40-talet och idéerna”.

*Lektorn, fil. doktor, teol. lic. Lechard Johannesson.*

Enligt kyrkans urgamla lära är den naturliga gudskunskapen förutsättningen för att vi överhuvud skall kunna få någon mening i uppenbarelsen. *En »teoretisk» agnosticism måste också leda till en »religiös» agnosticism ...*

Det är här fråga om verklig kunskap om verkligheter som ges genom Guds själuppenbarelse. Denna uppenbarelse har sin sammanhållande princip i Jesus Kristus — i hans person, i hans gärningar och hans ord uppenbarade sig Gud för oss. Uppenbarelsen av Guds osynliga väsen betjänade sig av det för oss synliga och hörbara. Men liksom ljuset upplyser allt i rummet så att de olika föremålen framträder klart för oss, så är det med uppenbarelsen, att när den kastar sitt ljus över alla de händelser som Nya testamentet beskriver för oss, så ser vi dessa liksom på ett nytt sätt, med nya ögon. Vi ser dem i deras relation till Ordet, som för oss uppenbarade Guds vilja och avsikter. Tag bort den elektriska strömmen och lampan står där mörk och kall. Tag bort uppenbarelsen från Skriften och du ser endast en samling händelser, personer, som inte hålls samman till en enhet, inte får någon förklarande princip. När ordens mening blir klar för oss, är de svarta prickarna och strecken på papperet meningsbärande. Tag bort meningen och det blir ett meningslöst nedsvärtande av det vita papperet. Tag bort ordens mening i det talade ordet och du hör endast meningslösa ljudkombinationer. Men utan att lyssna till ljudkombinationerna, utan att ge akt på bokstäverna blir det ingen möjlighet att finna meningen, tanken. Utan de historiska händelserna, utan det i Skriften nedlagda gudsordet blir det heller inte någon möjlighet att finna den gudomliga uppenbarelsen. Hän-

delserna, beskrivningarna, orden, måste vi lära känna för att komma fram till uppenbarelsen. Men har vi hunnit dit ser vi också dessa händelsers inre sammanhang på ett nytt sätt, ett uppenbarelsesammanhang framträder för oss, en frälsningshistoria framträder, en Guds avsikt och mening avtecknar sig i de världshistoriska händelsernas skenbart meningslösa gyckelspel. »Så mycket fastare står nu det profetiska ordet för oss, och ni gör rätt i att hålla er till det som till ett ljus som lyser på en mörk plats, tills dagen gryr och morgonstjärnan går upp i era hjärtan.» (2 Petr. 1,19.)

Tron håller således något för sant eftersom Gud har sagt det. Men skall detta för mig personligen få någon betydelse, måste jag personligen ställa mig öppen och mottaglig för det. Jag måste se min egen situation i ljuset av det som Guds ord säger. Jag måste ha den viljan att se denna situation på detta sätt. Här samverkar således förstånd och vilja. Vi kan återvända till det redan citerade stället i Hebréerbrevet: att förtrösta eller stå fast vid det är viljans sak, att överbevisas om det är förståndets sak.

När så Ordet sätter oss i en av Gud verkad rörelse, när vi med vår vilja och vårt förstånd håller oss till det som Ordet säger, för Gud oss in i det som brukar kallas trons liv. Tron för en människa in i en inre livsgemenskap med Gud. Tro och lära känna blir därför något mer än att enbart ha kunskap, när Johannesevangeliet talat om att »känna dig, den ende sanne Guden, och den du har sänt, Jesus Kristus» (Joh. 17:3). Tro är i denna mening gudomlig till sitt väsen, en av Gud själv given kraft. Så kan 2 Petrus' brev tala om en »gudomlig natur» som skänks människan (2 Petr. 1:4).

Så kan vi sammanfatta det som vi nu har talat om i ett ord av Thomas av Aquino: *Credere est credere Deum, Deo et in Deum*. Att tro är att tro på Gud, att tro på grund av Guds ords auktoritet och att föras in i en livsgemenskap med Gud.



## **Anteckningar till Matteustexter II.**

*Av prof. H. Odeberg.*

*Matt. 22:34-46.*

Då Jesus för fariséerna nämnde de två främsta buden, anknöt han därmed till något som var bekant för dem: deras gudstjänst. I denna följde efter det trefaldiga »Helig»: »Hör Israel Herren vår Gud, Herren är en», de tio budorden samt dessa två sammanfattande bud. Då Jesus anknyter till gudstjänsten i synagogan, visar han därmed att han förklarar den vara en gudomlig stiftelse.

Synagogan var uppbyggd av det uppenbarade ordet, de heliga skrifterna, och dit hör lagen. På de två främsta buden hänger nu lagen och profeterna. Profeterna är alltså ingen ändring av lagen. De utgör ingen kritik av de heliga skrifterna. Men de utför och bekräftar lagen.

Den allmänna tanken på Jesu tid var att profeterna var kommentarer till de fem Moseböckerna. Dessa profeter sade att det skulle komma en tid då lagen skulle skrivas i hjärtat. Detta innebär att det skulle bli liksom naturligt för människan att hålla lagen, att göra lagen skulle bli det naturliga uttrycket för hennes inre liv. Detta andliga liv fanns nu hos de stilla i landet på Jesu tid. Och detta sätter nu Jesus gentemot fariséerna. (Jer. 31:30 ff.)

Bredvid det största budet står ett som liknar det: »Du skall älska din nästa som dig själv.» En människa kan inte älska sin nästa som sig själv utan att detta sker i en gudomlig sinnesförfattning. Detta innebär att människan älskar med Guds kärlek,

att Gud älskar i och genom henne. Då detta sker, uppfyller människan Jesu befallning: »Ni skall vara fullkomliga, såsom er Fader i himlen är fullkomlig.» Ty då är den himmelske Fadern fullkomlig i människan.

Att jag älskar min nästa är detsamma som att jag älskar nästan, såsom Gud älskar mig själv och min nästa. Om jag tar emot en av Jesu minsta bröder tar jag emot Jesus själv. Ty det är Jesus som träder mig till mötes i denne minste broder. Jag skall just älska denne minste broder därför att det gudomliga är i honom.

Det finns bara en skenbar motsättning mellan detta att en människa är föremål för Guds kärlek och vad människan gör då Gud verkar genom henne. Samma dubbelbetydelse finns hos begreppet »Guds välbehag». Då en människa blivit delaktig av Guds välbehag och liksom invävd i Guds vilja, blir denna Guds vilja människans egen, och då riktar sig Guds välbehag genom henne mot andra: det uppstår hos henne vilja och längtan att handla mot medmänniskorna i Guds sinne.

Det är fullkomligt emot Nya testamentets anda att säga att det skulle vara något alldeles självklart att alla människor älskar sig själva. Det förekommer ju mycket själviskhet i världen. Men detta beror inte på att människorna älskar sig själva utan på att de föraktar sig själva, tror för litet om sig själva och hatar sig själva. Man kan älska sig själv först sedan man erfårit den gudomliga kärleken.

### *Matt. 25:1-13.*

Liknelsen om de tio jungfrurna försätter oss in i en scen som hörde till bröllopet i Palestina. Efter själva trolovningen, som sköts av föräldrarna, skall brudgummen komma i ett högtidståg till brudens hem för att hämta henne. Bruden ledsagas av unga »tärnor». Bruden är inte nämnd i texten, vilket är egendomligt, då ju brudgum-brud är en sedan gammalt använd och förtrogen bild av förhållandet mellan Gud och hans

folk. Här talas i texten enbart om de tio tärnorna och deras handlingssätt.

Situationen i vår text är tydligen den att brudgummen har hämtat bruden och tärnorna har gått ut och ställt sig på vägen där brudföljet skall gå fram, på väg till brudgummens hem, där själva bröllopet skall stå.

Alla tärnorna, även de dåraktiga, gick ut för att möta brudgummen och alla tog lampor med sig, även de dåraktiga, men dessa kännetecknas av att de inte tog olja med sig till sina lampor. Det betonas vidare att det blev ett dröjsmål. Samtliga tärnor somnade, både förståndiga och dåraktiga.

Midnatt kom. Midnatt har en djup symbolisk betydelse. Det är då det är som mörkast. Då kommer ett rop som väcker dem. Det kommer inte ur deras egen krets. Alla stod upp och putsade sina lampor (ekósmesan tas lampádas). De dåraktiga tärnorna fann att deras lampor slocknade, ty de hade ingen olja. De gick för att köpa, men under tiden kom brudgummen, och de fem kloka tärnorna följde honom till bröllopet. Återigen ser vi att brudgummen är på väg till sitt hem efter att ha hämtat bruden (men hon nämns inte) för att fira bröllopshögtiden.

Vad betyder det att inte ha olja i sina lampor? Jfr 2 Tim. 3:5: »... ha ett sken av gudsfruktan men förneka dess kraft.» Oljan, den inre kraften, saknas. I berättelsen om den rike mannen och Lasarus, Luk. 16, är det liksom i denna perikop något som är »för sent». Den rike mannens bön nekas med den hänvisningen: »De har Mose och profeterna. Dem skall de lyssna till.»

De dåraktiga tärnorna hänvisas att köpa olja hos dem som har olja att sälja. Jfr härtill Upp. 3:18.

Lampa, lykta, ljus är uttryck som används särskilt ofta om den heliga Skrift: »Ditt ord är mina fötters lykta.» Den som har Ordet har en lampa som inte slocknar.

De som gick ut för att möta brudgummen tog alla lampor

med sig. De skiljer sig inte från varandra till att börja med. Men de dåraktiga är i samma situation som Upp. 3:17: »Jag är rik, behöver ingenting.» De tror sig ha ljus och vara beredda. Den som säger så, vet inte att just han är »fattig, blind, naken».

Vad är »lättsinne, dåraktighet» i Guds mening? Det är just detta att »vara rik», att lita på vad man har, vara säker på att allt är som det skall vara, man behöver ingenting och försummar därför oljan i lampan. Dårskapen består just i detta att man har något, så att man inte drivs till att söka efter det som verkligen är något. Endast den fattige, hungrige, okunnige söker rikedom, bröd, kunskap.

Det viktigaste är att ha varit tom, så att Guds kraft kan ha varit verksam. Guds uppenbarade ord är levande och kraftigt och medför liv. Oljan är inte i första hand det inre livet, utan oljan tillsammans med lampa är det av Gud givna ordet, där människan möter Kristus och får hans kraft. Annars blir det en »form» utan kraft. Genom förtrogenhet med Skriften, så att den är vår oljefyllda lampa, kan vi en gång vid midnatt möta brudgummen.

»Håll fast vid det som du har lärt dig ... du känner från barndomen de heliga Skrifterna, som kan göra dig vis, så att du blir frälst genom tron i Kristus Jesus. Hela Skriften är utandad av Gud och nyttig till undervisning, till bestraffning, till upprättelse och till fostran i rättfärdighet, för att gudsmänniskan skall bli fullt färdig, väl rustad för varje god gärning.» 2 Tim. 3:14-17.

### *Matt. 25:14-30.*

Inledningsvis må påpekas att man inte kan uttömma textens innehåll genom att t.ex. peka på de olika talenternas fördelning. Bland dessa talenter kan man givetvis i viss mån räkna även den naturliga utrustningen (jfr talent—talang!). Den är

något som måste tillvaratas, antingen det gäller predikan eller något annat. Människan är pliktig att ta vara på dessa gåvor.

Sedan må framhållas att med »talent» här i texten närmast avses det som varje människa fått av Kristus-livet. Med tjänare menas inte bara den som fått ett bestämt ämbete i den kristna församlingen. Därmed förstås varje människa som Kristus — för att bruka Luthers ord — förlossat, förvärvat och vunnit med sitt blod. Det gäller då för Kristi slav och livegne att förvalta denna delaktighet i Kristus, Guds Son, och inte låta den ligga oanvänd. Givetvis åsyftas här också ämbeten och nådegåvor — men de är inga utmärkelser, de tjänar till Kristi kropps uppbyggelse och ingenting annat.

Tjänaren som gräver ner pundet är den människa som haft något av Kristus men grävt ned det till ingen nytta, t.ex. en människa som av rädsla för att stöta sig eller bli utsatt för hån och löje inte vågar stå för det som hon fått av Kristus, inte vågar använda det, inte vågar bekänna.

Då härskaren — Kristus — som farit bort kommer tillbaka, skall den som varit trogen i det lilla bli satt över mycket och få gå in i sin Herres glädje. Våra blickar riktas mot den värld där nya uppgifter väntar, hemma hos Kristus. Jfr 2 Kor. 5:6.

De små uppgifterna här får inte försummas för det som man kallar den större uppgiften, ty denna befrämjas inte genom nonchalans av de små uppgifterna. Sådan nonchalans innebär i verkligheten, att också det man anser vara den större uppgiften försummas.

*Matt. 25:31-46.*

»Människosonen på sin härlighets tron.»

Detta är inte en liknelse utan en skildring i bildspråk. Lägg märke till vilken vikt Jesus här liksom ofta i evangeliet tillmäter änglarna.

Räkenskapsdagen är för alla människor. Den är alltså inte bara för dem som varit intresserade av kristendom eller tillhört den »kristna föreningen», utan den avser också dem som här avvisat Kristus och som därför menar att de inte längre har något med Kristus att göra. Ty genom sin död på korset blev Kristus konung över alla människor, alltså också över dessa senare, som inte anser att Kristus är deras Herre.

På räkenskapsdagen sker en uppdelning i två klasser. Jesus anpassar sig inte efter den allmänt rådande föreställningen på hans tid. Då räknade man med att det skulle bli en uppdelning i tre grupper: 1. Den lilla gruppen av de fullständigt rättfärdiga. 2. En något större grupp av de fullständigt ondskefulla. 3. Den stora gruppen som varken är det ena eller det andra. Också för en modern människa kan denna indelning synas vara rättvis, medan Jesus indelar på ett i en modern människas ögon fullständigt opsykologiskt sätt.

De på högra sidan, de välsignade, skall få ta i besittning det rike som var tillrett från världens grundläggning. Denna sistnämnda verklighet, »från världens grundläggning», är ofta bortglömd, liksom man ofta glömmer att Kristi försoning är något från världens grundläggning.

De välsignade fick detta rike, eftersom de hade gjort något för Jesu minsta bröder, ty i och med detta hade de gjort något för Jesus själv. Men nu var även Jesu verksamhet det att ta sig an de arma. Här i texten är Jesus själv föremål för sådan verksamhet, därigenom att han var i dessa hjälpbehövande. Dessa två ting, att Jesus själv hjälper och själv är föremål för omsorg i de elända, är inte motsatser utan hör i stället samman.

De välsignade har handlat i Kristi sinne, och därmed har de behandlat dem som är ringa och små med samma kärlek som Kristus visar både mot dem själva och de behövande.

De välsignade har inte visat något barmhärtighetsverk med det som de gjort. Hur bra ett barmhärtighetsverk än är, så blan-

dar sig alltid en känsla av överlägsenhet däri, och detta är oförenligt med Kristi sinne.

De välsignade som handlat i Kristi sinne är själva inte medvetna om detta, ty de frågar: »När såg vi dig hungrig, törstig etc?» Men de är medvetna om att de varit föremål för Kristi omvårdnad och nåd. Just därför att denna omvårdnad och denna nåd varit så stor, vet de inte själva vad de har gjort för gott. De vet bara att de gjort det som varit galet.

Jesu tilltal är inte något slags etisk förmaning: »Då du ser en sådan olycklig människa, skall du göra gott.» Det är inte någon förmaning, eftersom man inte kan bli förmanad att göra något som man skall vara omedveten om.

Medan de på högra sidan skulle gå till det rike som från begynnelsen var tillrett åt människor, så skulle de på vänstra sidan gå till ett rike som från världens grundläggning var tillrett åt djävulen och hans änglar. Detta rike var inte tillrett åt människor. Men många människor har nu förhållit sig så att de skickas till djävulens rike.

Dessa är sådana som trodde sig vara Guds barn, liksom judarna i Joh. 8, och det som Jesus har att säga dem är för dem såsom helt oväntade förebråelser. Ty de menar att de har gjort gott. Men under sitt handlande har de inte sett Kristus i de behövande — verkligen sett de behövande — och de har alltså inte handlat i Kristi sinne — utan med sitt eget verk för ögonen.

### *Matt. 26:17-30.*

Instiftandet av nattvarden äger rum vid en påskmåltid. Den inordnas i den högtidsordning som fanns i Israel, vilken därmed sanktioneras som gudomlig, som en Faderns instiftelse.

Påskmåltiden var en glädjens högtid till åminnelse av befrielsen ur Egypten, ett historiskt faktum som samtidigt symboliserar själva frälsningen, människans befrielse ifrån främ-

mande makter: döden, avfallet från och fiendskapen mot Gud. Det var en befrielse till vandring i öknen fram till löftets land.

Nattvarden behärskas helt och hållet av glädjen, vilket betonas starkt i Johannesevangeliet i det samtal Jesus enligt gammalt bruk håller med sina bordskamrater.

Huvudmomenten i påskmåltiden är: brytningen av brödet och läsandet av välsignelsen därvid, en bordsbön.

Vid brytandet av brödet var det brukligt att säga: »Detta är bedrövelsens bröd, som våra fäder åt i Egyptens land. Var och en som hungrar, han komme och äte.» Jesus säger nu: »Detta är min kropp» och uppenbarar så på ett fullständigt sätt vad alla föregående påskmåltider haft i sig inneslutet och pekat fram emot.

Ett annat bestämt moment var vinbägaren, ett alldeles särskilt uttryck för glädjen. Fyra sådana vinbägare tömdes, varvid man läste en bön som började med »Prisad vare Herren».

Vid den tredje bägaren avhöljer Jesus dess djupaste innehåll: »Detta är mitt blod.» Detta är ett glädjens budskap: genom Kristi blod syndernas förlåtelse. För den som hädanefter dricker det, blir det verkliga Kristi blod, lika verkligt som hans försoning.

Bland de bestämda momenten finns ett, där man säger: »I dag här, ett kommande år i Guds rike.» Jesus säger: »Jag skall inte dricka av det som vinstocken ger, förrän på den dag då jag dricker det nytt tillsammans med er i min Faders rike.»

Detta är den befriades liv: en mellantid mellan det att det dricks här som en verklig befrielse och den dag då detta sker i fulländningen. Det som kommer efter befrielsen är nämligen ökenvandringen, det är denna som innesluts i orden i v. 29. Först sedan kommer fulländningen i löftets land. Nattvarden har för den kristne den glädjefyllda innebörden att han genom Kristi kropp och blod har blivit uttagen ur denna världens Egypten och nu vandrar som gäst och främling genom öknen mot det utlovade landet.



Det är detta som bestämmer framställningen i Johannes-evangeliet i det förtroliga tal Jesus håller efter de rituella momenten. Det betonas att Jesu tal vill göra lärjungarnas glädje fullkomlig. Och detta fastän de inte längre skall se honom, d.v.s. fastän de skall vandra i öknen. Se Joh 17:13 f.

Ett annat moment i påskmåltiden nämns i vers 30, »Lovsången» d.v.s. *Hallel*, som utgjordes av Ps. 113-118. Under måltiden läste man 113-114 och avslutade samvaron med 115-118; det är denna avslutning som avses i v. 30. Det är viktigt att vara förtrogen med dessa psalmer. Ps. 114 börjar med att tala om uttåget ur Egypten och i Ps. 118 heter det: »Välsignad vare han som kommer i Herrens namn. Hosanna i höjden.»

Och därefter går de till Oljeberget och Getsemane.

#### *Matt. 26:59-66.*

Den gamla perikopen omfattade versarna 57-68.

Situationen är denna: Översteprästerna kan i formell mening antas vara i god tro, uppfylla en helig plikt, en gudomlig föreskrift: bedragaren skall straffas. Hur har de då sett på Jesus? Som på en vanlig människa, som vill göra sig till något annat än han är?

Från evangeliets, d.v.s. Guds, sida är det inte fråga om en vanlig människa, utan om honom som kommer med makt och myndighet, inte heller bara om en vanlig Messias, utan om den gudomlige Messias, han som är Guds Son, vilket ingen annan kan vara. Jesus avlägger en ed. Detta framgår av att översteprästen med orden »jag besvär dig», »exorkízo», använder den formel som ger en ed till svar, om ett svar överhuvud ges. Jesus tillfogar att de skall få se honom som den som sitter på Maktens högra sida. Det är den som sitter med i den gudomliga världsregeringen, som skall komma som domare, d.v.s. Gud själv, ty ingen sitter på hans tron utan att vara ett med honom.

Men hur ter sig Jesus från motståndarnas sida? Ser de endast en bedragare, en vanlig människa? En falsk Messias var inte något ovanligt, men att göra anspråk på att vara Messias var inte någon hädelse — han skulle bara prövas. Här företas inte något prov. Det egendomliga är att man vill ha Jesus betraktad inte bara som en vanlig människa och en falsk Messias, utan som en som förbrutit sig mot samfundet och dess heliga princip, en låg varelse. I sitt förkastande av Jesus drivs de inte som de tror av omtanke om samfundet eller av förakt mot en låg varelse utan av hatet. Det diaboliska hatet tar sig uttryck i ett skenbart berättigat intresse för sanning och rätt (jfr Luk. 11:15). I mötet med Kristus kommer hatet fram, inte mot en föraktlig varelse utan mot en som har en myndighet (dynamis) och hatet visar genom sin intensitet hän på att det man hatar är det högsta möjliga. Det är den fallna människans diaboliska hat mot den gudomliga kärleken. Översteprästen och synedriet har inte befriat människorna från att känna sig delaktiga. Man hatar inte därför att Jesus kommer med *falska* anspråk, utan därför att de är *riktiga*. När Guds obegränsade kärlek uppenbaras, växer hatet fram inte från enstaka utan från diabolos. Hatet mot kristendomen är inte ett hat mot missbruken, utan därför att det mitt i allt förfallet lyser fram något av Guds godhet och kärlek. Detta hat är inte förnuftigt utan affektbetonat, en ilskans affekt. Ingen kan känna sig icke-delaktig. Det var våra bördor han bar och genom hans sår är vi helade. Innan Kristus lägger bördan på sig, är det *vår* börda, vi är alla förärvade.

Det heter att Jesus teg. Liksom han inte begagnade sig av möjligheten till makt (jfr t.ex. vid frestelsen) eller den gudomliga kraften, så tiger han, utom då det gäller att uttala de gudomliga frälsande orden. I Jes. 53 talas det om det tigande lammet. Två gånger sägs det att han inte öppnade sin mun. Så tiger Kristus genom tiderna, när han blir anfallen, när föraktet

eller hatet eller den mänskliga självhävdelsen framträder. Han säger bara: »Jag är Kristus, Guds Son.» Frälsningens evangelium, korsets bild, är talande, men inför nedrigheterna tiger han. Så kan även vi tiga och ta emot vad Kristus säger och har gjort.

*Matt. 27:15-26.*

Vad vill denna text framställa? Man får börja med vad den vill säga i den aktuella historiska situationen. Hela frälsningsverket, evangeliet, är insatt i historia. Å andra sidan är det evigheter som uppenbarar sig. Den historiska situationen är ingen tillfällighet. Varje ögonblick och detalj har en skickelsediger innebörd såsom ingående i de eviga sammanhangen: universum och historien vilande i Guds hand.

Vad är då den historiska innebörden i perikopen? Den varnar för den vanliga tolkningen: »Det var judarna som ensammar skulden för Jesu död.» — Vid ett första påseende kan texten tyckas säga detta. Där sägs ju att den judiska mängden, uppeggad av överstepräster, begärde Jesus korsfäst och dödad och mördaren Barrabas frigiven. Pilatus är ju ovillig att döma Jesus, då han finner honom oskyldig. Han tvår sina händer och judarna svarar: »Hans blod må komma över oss och över våra barn.»

Men om vi tar fasta på denna symboliska handling av Pilatus — har den verkligen den verkan som Pilatus tillskriver den? Det är en symbol, given och känd i Gamla testamentet. Men vad innebär bruket i Skriften? Jfr 2 Sam. 3:28 f. Där möter samma formel — men vilken skillnad i situationen! David var verkligen okunnig om vad som skett och har inte givit Joab i uppdrag eller ens tyst medgivit honom att döda Abner. — Föreskriften har vi i 5 Mos. 21:6 ff. Sålunda kunde Pilatus ingalunda utföra denna symboliska handling med den innebörd som tillkom den. Pilatus *är inte* oskyldig. För Matteus, evange-

listen, och hans läsare är det omedelbart klart att Pilatus' ord är en falsk förklaring. Han vill befria sig från en skuld som han inte kan bli fri ifrån. Hans förklaring blir verkningslös. — Men han talar till en grupp människor som i sin förblindelse tar på sig skulden — något som de verkligen kan — och godkänner denna falska förklaring.

Detta ord och bruk har också senare i Kyrkan missbrukats. De kristna menar sig inte ha del i dödandet av Kristus. I stället har de många gånger använt texten till att egga till judeförföljelser: »Ni har själva tagit på er detta.» Därmed går de kristna in i samma falskhet. Ty det var inte möjligt för judarna att ta på sig och sina barn *hela* skulden för Jesu död. Denna skuld åvilar *alla* i samma mån.

Hurdan är situationen och vad vill texten vidare säga? — I blickpunkten ställs det genomgående *falska* ställningstagandet till Kristus. Samma blinda hat som besjalar översteprästerna griper även folket. Det kommer i det ondas våld, ondskan såsom koncentrerad i diábolos, som från begynnelsen är en »anthropoktónos», mördare (Joh. 8:44). Man vill ha Jesus korsfäst och dödad och ha Barrabas fri, *därför att* han var en mördare. Man lever i dens natur, som är en mandråpare av begynnelsen. Barrabas står i »hans eget» (Joh. 8:44). Jfr Joh. 15:18: »Om världen hatar er, skall ni veta att den har hatat mig innan den hatat er.»

Liksom översteprästen själv en gång i sin ondska kunde tala i falskhet men med profetiskt riktig betydelse: »Det är bättre för er att *en* man dör i folkets ställe än att hela folket går under», så är de falska orden »Hans blod må komma över oss och över våra barn» sanna: man kommer inte ut ur ansvaret och skulden.

Vad är den historiska förankringen? Texten här vill ställa varje läsare inför detta *så*, att han själv är med där någonstans, då Kristus står inför Pilatus. Och det finns ingen grupp till

vilken man kan ansluta sig, som är oskyldig till det som här skedde med Kristus. Antingen man — som Pilatus — utlämnar honom, (det hjälper då inte, om man *säger*: »Jag är oskyldig») eller man i blint hat mot ljuset ropar: »Korsfäst, korsfäst!» — i grunden är man förenade: en enda sak utförs genom dem alla tillsammans: att fästa Kristus vid korset. Det erinrar Petrus om på den första pingstdagen i den första kristna predikan (Apg. 2:23) och likaledes i nästa predikan, vi möter (Apg. 3:11 ff.): »Ni utlämnade Jesus och förnekade honom och begärde att få en mördare frigiven. Livets furste dödade ni.»

*Matt. 28:18-20.*

Evangeliebokens överskrift: »Kyrkan grundas i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn» är riktig, ty texten är inte bara en dopbefallning och inte heller bara en text om Treenigheten, fastän den som rätt enligt Nya testamentet fattar dopet eller läran om Fadern, Sonen och Anden, inte får någon *begränsad* uppfattning. Däremot kan en dogmatisk, d.v.s. rent mänsklig, bestämning av dopet eller Treenigheten sägas medföra risken för en begränsad uppfattning.

Några exegetiska anmärkningar:

Vers 18: »Jag har fått all makt ...» Vad betyder makt i *denna* tid intill fulländningen? På intet vis någon makt i världslig mening för Jesus eller för hans lärjungar. Jämför avvisandet av all sådan maktanvändning från evangeliets början (frestelseberättelsen) och intill slutet av Jesu jordeliv (»Mitt rike är inte av den här världen»). Och ingen förändring sker i detta stycke genom uppståndelsen. Jesus tillåter inte sina lärjungar i någon tid att begagna makt. — Och dock sägs det uttryckligt att Jesus har all makt både i himlen och *på jorden*. Men denna makt, denna myndighet, får inte fläckas av någon mänsklig makt-tanke. Myndigheten är i Nya testamentet alltid deriverad från Gud själv, ja, är den gudomliga myndigheten. Jesus har all

makt från Fadern (Joh. 13-17). Den gudomliga myndigheten omfattar hela universum. Det är en genomgående monism i Nya testamentet. Men detta *innesluter* att världen i *denna* tidsålder *har* det som i *denna* tidsålder är makt. I denna tidsålder härskar — i de förhållanden som här existerar — de förvända begreppen, uppkomna genom människans avfall från Gud, och de bestämmer människors ställning till varandra. Man har således ett falskt begrepp om makt och *denna* makt behärskar kosmos i denna tidsåldern. En sådan makt har naturligtvis inte Kristus, utan han har verklig, gudomlig myndighet, vilket utesluter att han själv kan gå in i den förvända makten eller anbefalla sina lärjungar att gå in i den. Den förvända makten, d.v.s. makt i världen, har inte Jesus och inte Gud utan bara djävulen. Men Guds uppehållande myndighet verkar naturligtvis. Den gudomliga myndigheten har Gud, som var i Kristus försonande världen med sig själv, och därav följer. »Gå därför ut ...!» (Jfr slutet av Lukasevangeliet.) — Redan här är Fadern såsom himmelens och jordens skapare Frälsaren, som fått all myndighet i himmelen och på jorden för sin frälsargärning, och den helige Ande, vilken är förutsättningen för att lärjungarna skall gå ut.

Vers 19: Vad betyder »Gör ... till lärjungar»? Den tolkningen kunde tänkas att Jesus menat att hans vittnen skall se till, att alla människor utan undantag blir hans lärjungar. Men detta står i skarp motsats både till hur Jesus själv verkar, hur han undervisar apostlarna om deras verksamhetsuppgift och hur de själva ser på den. Klart är att det för lärjungarna i Nya testamentet *inte* uppsätts det *målet* att alla skall bli Jesu lärjungar. Något sådant kunde de inte utan användande av den falska världsliga makten. — De skall i stället göra lärjungar såsom Jesus gjorde lärjungar. Detta är skildrat på samma sätt i hela Nya testamentet och kan sägas sammanfattat i Joh. 1:9-13, vilka ord inte bara gäller den tid Jesus verkade som inkarnerad. Prologen talar ju i stället om *hela* frälsningsverket.

Vill man hålla sig till Kristi Ord och Nya testamentets eget vittnesbörd, har man två missuppfattningar att vakta sig för — liksom för Scylla och Charybdis. Detta gäller betydelsen av »myndighet». Så också här: Inte alla skall bli lärjungar, men det evangelium som skall förkunnas för att det skall bli lärjungar, det evangeliet är *inte* riktat till bara några få utan till alla. — Jesus talar om »dem han har utvalt» och i hela Nya testamentet kallas vissa människor »utvalda» — men det står inte att Gud älskade några utvalda, så att han sände sin Son till dessa, utan det heter: »Så älskade Gud *världen* = *hela* den fallna världen. Det är således inte uppsatt såsom mål att *alla* skall bli Kristi lärjungar, men — å andra sidan — evangeliet är *inte* riktat bara till några utvalda utan skall predikas för *alla* såsom Kristus är *Världens* Ljus. — Men, heter det: »Så älskade Gud *världen* ...», så kommer också fortsättningen: »... att han utgav sin enfödde Son *för att den som tror* på honom inte skall gå förlorad utan ha evigt liv.»

Och dessa skall döpas i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn:

*i Faderns*, ty han är skaparen som har myndighet över himmel och jord,

*i Sonens*, ty han har på korset bragt försoning,

*i Andens*, ty han är den närvarande och verkande Herren.

Vers 20: »Jag är med er alla dagar intill tidens slut, världens slut.» Jfr löftet i Joh. 14:18 och 15:14!

Dopbefallningen börjar således med världens begynnelse: Anden, som svävar över vattnet, och leder fram ända till slutet (v. 20). Så gör varje uttalande i Nya testamentet av Jesus, som själv är begynnelsen och änden, han som är och som var och som skall komma (ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος).

## **Anteckningar till Markustexter.**

*Av professor Hugo Odeberg.*

*Mark. 1:14-15.*

Begynnelsen av Jesu jordiska verksamhet knyts här till en bestämd tidpunkt. När Johannes överlämnats åt dem som sedan bragte honom om livet och var deras fånge, då kom Jesus till Galiléen och förkunnade Guds evangelium. Livsåskådningar var den tiden mer kända än i vår tid. Filosofer for omkring och förkunnade sådana. Det fanns många förkunnare. Och de åskådningar dessa förkunnade var tänkta som av tid och historia obundna. Jesus däremot är beroende av tiden. I Joh. 7:6 säger han till sina bröder: »*Den rätta tiden för mig har ännu inte kommit, men för er är det alltid rätt tid.*» Det var ingen tillfällighet, när Jesus kom till Galiléen. Han kom och förkunnade Guds evangelium. När man vill göra kristendomen till en av tiden obunden världsåskådning, tappar man bort det eviga, universella, som Nya testamentet talar om. Just därför att Jesu budskap är bundet till tiden har det ett universellt innehåll. Jesus förkunnar Guds evangelium, d.v.s. det av Gud givna evangeliet Kristus själv. När Jesus säger »Tiden är fullbordad», så betyder detta att nu har det som innehålls i Skriften fått sin koncentration i Kristus. Genom att en bestämd tid framhävs träder evigheten fram. Man har misstolkat dessa nytestamentliga ord, när man tolkat dem så, att »tiden är fullbordad» skulle betyda att tiden var mogen, att det var lämplig tid för Kristi ankomst. Här är det i stället fråga om att Guds plan med universum realiseras. När tiden är fullbordad, så är i och med detta Guds rike nära. Det arameiska verb som motsvarar uttrycket »är nära» [i 1917 års översättning; i Folkbibeln:



»är nu här»] betyder närmast »har stött på, nått fram». Att Guds rike är nära innebär inte bara att det inte är lång tid kvar, innan Guds rike kommer, utan också att Guds rike stött inpå människors värld.

På Jesu budskap om tidens fullbordan och Guds rikets närhet följer maningen »omvänd er», »vänd om», »tänk om», tänk på ett nytt sätt. Och med detta sammanhänger maningen »tro evangelium». Fariséerna talade mycket om omvändelse (tešuba). För dem innebar detta att man började ett nytt liv i betydelsen ett nytt levnadssätt. Men hos Jesus betyder ordet att vända om från den riktning man vandrar till en rakt motsatt riktning, att vända om på sin väg bort från Gud och ta motsatt riktning tillbaka till Gud. Och då blev också sinnet, »det omvända sinnet» riktat på det glada budskapet, »evangelium» från Gud. Detta »att omvända sig och tro evangelium» är en enda akt. »Tron på evangelium» var en Jesu uppmaning att tro på det glada budskapet. Genom tron på evangeliet om Kristus, som är Kristus själv, blir hela livet omändrat.

### *Mark. 2:23-3:5.*

Vid varje morgongudstjänst på Jesu tid lästes de tio budorden, och bland dessa är ett detta: »Tänk på sabbatsdagen så att du helgar den.» Utgångspunkten för Jesu förhållande till sabbaten och gudstjänsten kan man ta ur Luk. 4:16, då Jesus var i Nasaret i synagogan, dit han som han brukade gick på sabbaten. Jesus iakttog och helgade den gudstjänst i vilken de tio budorden ingår bland vilka budet »Tänk på sabbatsdagen så att du helgar den» ingår. Vi vet att Jesus på intet sätt tagit avstånd från budorden. Han hänvisar till dem, då någon frågar hur han skall bli frälst. Som exempel kan man ta den laglärde, som på frågan hur han läser svarar med de tio budorden, varpå Jesus säger att han har rätt.

Vad rör sig kontroversen mellan Jesus och fariséerna om?

I senare delen av texten står det att Jesus en annan gång gick in i synagogan. Där var en man som hade en förtvinad hand. Vi befinner oss alltså i den situationen att Jesus är i synagogan vid en högtidlig gudstjänst och att detta måste ha varit på en sabbat. Markus betonar att det var i synagogan och på sabbaten. Vi finner att Jesus helgar sabbaten och att det att han går in i synagogan var ett hållande av sabbaten från Jesu sida. Men kontroversen kommer när invaliden i synagogan förs fram till honom för att botas. Det sägs uttryckligen att Jesu motståndare med spänd uppmärksamhet lade märke till Jesus för att se, om han skulle bota och för att, om han det gjorde, därpå anklaga honom för sabbatsbrott. Jesus tar fram den sjuke för att det som sker inte skall ske i skymundan utan ses av alla. Det skulle bli så klart som möjligt vilken ställning Jesus intar till sabbaten. Han frågar: »Är det på sabbatsdagen mera tillåtet att göra gott än att göra ont?» På detta svarar de ingenting. Denna fråga är märklig: »Är det på sabbatsdagen mera tillåtet att göra gott än att göra ont?» Vad är tillåtet på sabbaten? Problemet som fariséerna sysslade med var hur man till det yttersta skulle hålla det gudomliga budet. Detta gick ut på att Gud själv stiftat sabbaten, som motsvarade en del av rytmen i universum. Det heter i skapelseberättelsen att Gud under sex dagar skapade men vilade på den sjunde. Efter den förebilden skall människorna göra. Här är det fråga om att inte göra något arbete på sabbaten. Hur skall man uppfylla budet om att inte göra något? Den praktiska omöjligheten att helt underlåta allt arbete framtvängde den tillämpningen att man skulle begränsa arbetet till ett minimum. Fariséerna frågar: »Vad är tillåtet att göra?» Jesus frågar: »Är det tillåtet att göra *gott* eller ont?» Det är ett annat alternativ än att arbeta eller att inte arbeta. Detta gjorde dem stumma, och ur deras synpunkt var det en fråga i vilken det inte fanns rim och reson. Det måste ligga något speciellt i övergången från alternativet göra eller inte göra till alternativet göra gott eller göra ont. Det öppnas en

dörr för att förstå vad här sagts, och för att få en bild av Jesu förkunnelse. Omvändningen från ett alternativ till ett annat gör att man blir stum och inte vet vad det betyder. En helt annan syn på samma sak kommer in. Jesus och fariséerna var lika angelägna att hålla sabbaten helig, och han har sagt att inget bud skall upphävas. Men då det gäller att förstå vad sabbatsbudet verkligen innebär, möts Jesus och fariséerna i oförenliga ståndpunkter. Jesus förband sabbaten med Guds hela plan från begynnelsen, med det innersta i universum. Då lyser här fram i vilken situation människan befinner sig. Kan hon välja att göra gott eller att göra ont? Den som inte gör någonting på sabbaten, gör ändå något, så länge som han är i den situation i vilken han befinner sig, nämligen i det ondas våld. En sak glömde man att betona, nämligen brytningen av universums rytm genom syndafallet. Om någon sedan beslöt att inte göra något på sabbaten, kunde han i och med detta inte göra något annat än ont. För att få rätt perspektiv på detta kan hänvisas till Joh. 8. Jesus och fariséerna står där emot varandra. Fariséerna vill göra Guds vilja, men kan inte göra detta eftersom de är barn till honom som skilde sig från Gud. Men Gud älskar världen och sände sin Son. Den gudomliga verksamheten är att frälsa till liv. Detta gör Herren alla dagar »Min Fader verkar ännu i denna stund. Så verkar även jag», säger Jesus. I den andra sfären, då man skilts från Gud, lever man under en annan lag: »Ni har djävulen till er fader» (Joh. 8:44). Att fira sabbaten får helt olika innebörd, om det görs inom den sfär som frälsar liv eller inom den som dödar liv. Endast inom den sfär som frälsar liv blir sabbatsfirandet ett verkligt »hållande» av sabbatsbudet. Att detta för fariséerna är obegripligt, är ett tecken på deras förhärdelse. Därför står det också i texten att Jesus såg sig runtomkring för att se om någon mänsklighet fanns kvar i dem. Detta gjorde han med vrede, eftersom han var bedrövad över deras hjärtans bedrägeri. Jesus sade till den sjuke: »Räck ut din hand.» Den sjuke blev återställd, där-

för att han trodde. Fariséernas hjärtan är också förtvinade. De som skulle vara i det godas tjänst är förtvinade. Det visade sig också i att de sökte förbund med herodianerna för att kunna förgöra Jesus. När det gudomliga träder in i världen, och när den förhårdade kommer i beröring med det, väcker det inte bara likgiltighet utan ett direkt hat, och detta leder till att man söker förbund med yttre makt för att komma åt det gudomliga, som man inte förstår, men som man instinktivt hatar. Men gent emot hatet mot det gudomliga och just inför detta hat visar sig människans Son som »Sabbatens Herre», d.v.s. som den som verkar i sabbaten, den som själv är dess upphov och innehåll.

*Mark. 10:13-16.*

Situationen är den att folket som var omkring Jesus förde fram barn till honom. Det var inte något i och för sig ovanligt man gjorde. Man brukade föra fram barn till sådana som var vördade för sin fromhet, för att dessa skulle be för dem. En sådan bön av en from man ansågs komma att skydda barnen för olyckor och onda inflytelser. De ställdes under det beskydd som skildras t.ex. i Dav. Ps. 91.

I situationen finns sålunda ingenting som bröt mot god sed. Vad var då anledningen till att lärjungarna visade bort dem? Det vet vi inte. Måhända ligger däri ett uttryck för att de visste Jesus vara så mycket mer än en vanlig from man. Han fick inte störas. Föräldrarna visade inte tillbörlig vördnad för Jesu helighet, ansåg kanske lärjungarna. Detta är emellertid endast en gissning.

Lärjungarnas ingripande sätts nu i bjärt kontrast mot Jesu egen mening. Jesus blir *upprörd* och avvisar för det första lärjungarnas mening med orden »Låt barnen komma ...» Och han ger dem en ännu värre läxa: »Det är *sådan*as, som gudsriket är.»

Lärjungarna hade gudsriket i tankarna. Därför följde de Jesus. Och nu får de höra detta: Barnen här, som inte har nå-

got förstånd och som inte gjort något, det är sådana som gudsriket är. Yttrandet att gudsriket tillhör någon är inte ett, som han ofta uttalar till eller om en människa eller en grupp människor. Vanligen ställer han sig avvisande. Han talar i stället ofta om svårigheten, omöjligheten att komma ditin, t.ex. genom sådana bilder som kamelen genom nålsögat, den smala vägen och den trånga porten o.s.v. Dem som kommer och är villiga att ta emot gudsriket, visar Jesus ofta bort, så att de säger: »Det var ett hårt tal. Vem orkar höra på honom?» De efter gudsriket strävande människornas världsbild sviktar och faller definitivt samman inför det tredje momentet i Jesu svar, som innebär en den starkaste skärpning. Det kan tänkas att de kommit så långt att de medger: »Ja, vi förstår att de där små får äga gudsriket, men det finns väl en väg för oss vuxna också?» Jesus svarar då: »Det finns ingen.» Och han betygar detta på det kraftigaste med »Amen», som inleder v. 15: »Amen säger jag er: Den som inte tar emot Guds rike som ett barn kommer aldrig dit in».

Vad betyder då »ta emot gudsriket som ett barn»? Ingen har kunnat besvara den frågan eller definiera *vad* det är för en egenskap hos barnet som gör att det kan komma in i gudsriket. Men själva den frågeställningen är en vuxens fråga, som fordrar ett svar för vuxna, och det är det Jesus avvisar. Jfr början av Matt. 18. Hänvisningen till barnen avvisar själva frågeställningarna. Att »ta emot Guds rike som ett barn» torde då vara lika med »ta emot det utan att fråga vad det innebär att vara barn». De gängse utläggningarna om ödmjukhet, enkelhet och oskuld är så till vida felaktiga som de innebär ett medvetet definierande. Jfr 1 Kor. 3:18! Den som tycker sig vara vis måste bli en dåre! Kasta bort insikt och förstånd! De duger inom sitt begränsade område men inte i det stora, universella sammanhanget. Människan är helt enkelt vilsegången. Hon har inget kvar av förmågan utan är lik barnet som måste ledas fram. (Om barnen sägs det också uttryckligen att de äger ett särskilt

beskydd: deras änglar som ständigt ser Guds ansikte.) Människan har då det gäller gudsriket inget förstånd utan måste låta Gud ta hand om henne (ἐναγκαλίξεισθαι), »ta henne upp i famnen», som det står i texten. Den som fått syn på Kristus begriper att han inte är något i sig själv, att han är som ett barn. Men man blir inte ett barn genom att ta på sig vissa egenskaper och *spela* barn.

Jesus kallar också — i sinom tid — sina lärjungar för »mina små barn», »mina småtingar» (Mark. 10:24, Joh. 21:5 och 13:33).

### *Mark. 10:17-27.*

Vad skall jag göra för att ärva evigt liv? Det finns talrika ställen i Nya testamentet som innehåller löften om det eviga livet. Jesus betraktar det eviga livet som det väsentliga. Det eviga livet är inte något likgiltigt, utan Jesus definierar syftet med sin ankomst till världen sålunda: »Jag har kommit för att de skall ha liv, ja, liv i överflöd», Joh. 10:10. »Jag ger dem evigt liv», Joh. 10:28. Men det kan inte sägas att människans strävan efter evigt liv i Nya testamentet alltid är skildrad som något prisvärt. Ynglingen i texten kommer på djupaste allvar med sitt begär efter evigt liv. »Vad skall jag göra för att ärva evigt liv»? Jesus avvisar honom inte direkt, men att denna hans begäran efter evigt liv i denna situation hade en olycklig utgång är det som bär upp hela berättelsen. Misslyckandet är där i denna ynglings själva utgångspunkt.

Jesus har sagt: »Den som vill vinna sig själv han skall mista sig själv.» Däri måste också vara inbegripet att vilja vinna sig själv för det eviga livet. Denne yngling sökte det eviga livet för sin egen frälsnings skull.

Jesus vill inte betrakta det som något galet att en människa söker och får det eviga livet. Jesus säger ju: »Sök först Guds rike och hans rättfärdighet» och Paulus säger i Fil. 2:12-13: »Arbeta med fruktan och bävans på er frälsning» med den mo-

tiveringens »Ty Gud är den som verkar i er både vilja och gärning ...»

I sitt svar till ynglingen hänvisar Jesus inte till några andliga upplevelser. Här är en man som är uppfostrad av och har följt Israels lärare. Han är en from man. Jesus hänvisar honom till buden och ynglingen kunde säga: »Mästare, allt detta har jag hållit sedan jag var ung.» Han är inte osäker på det eviga livet på det sättet, men han har en subjektiv osäkerhet. Nu kom han till en ny lärare, Jesus. Han vill ha något nytt av honom, något som skall ge honom säkerhet om evigt liv. Jesus svarar: »Varför kallar du mig god? Ingen är god utom en, och det är Gud. Buden känner du?» Jesus svarar ingenting annat än det som var känt förut. Han hänvisar till den heliga Skrift, de tio budorden. Vad var det för ett fel i denne mans själva utgångspunkt? Han vill ha en säkerhet för det eviga livet. Han ville ha en subjektiv övertygelse. Men Jesus tar inte befattning med denna hans religiösa längtan. Jesus är, skulle man kunna säga, kallsinnig och obarmhärtig till en sådan längtan. Lägg märke till Jesu urval av buden. Han har här uteslutit det förnämsta budet, som var sammanfattningen av alla buden: »Du skall älska Herren din Gud av hela ditt hjärta och din nästa som dig själv.» Alla bud som Jesus här tar fram, rör nästan. Jesus vill visa bort ynglingen från sig själv. Kärleken till Gud hör samman med den religiösa inställningen. Hos denne yngling finns det en tendens till att söka kärlek till Gud som det förnämsta, men detta från egoistisk utgångspunkt. Han ville komma i förbindelse med denne Gud för sin egen skull. Han ville älska Gud för att vinna sig själv.

Jesu fråga, »Varför kallar du mig god? Ingen är god utom en, och det är Gud», är riktad till denne yngling i *hans* situation. Jesus vill att han skall betänka på vilken grund han kallar honom god. Vid tolkningen av detta Jesu ord har man lagt den enda vikten vid den teoretiska frågan: »Gör Jesus här en grundläggande skillnad mellan sig själv och Gud?» Man svarar då

ja eller nej, alltefter den teoretiska ståndpunkt man intar. Men Jesu ord här avser att få denne man att granska sig själv, varför han kallar Jesus god. Det enda sättet varpå man med rätta kan kalla Kristus god är genom att se att han är Gud.

Orden »Ett fattas dig!» har som bakgrund den kunskap om vad i människan är, som det så ofta betonas i evangelierna att Kristus äger. Ynglingen hade själv just denna känsla: »Ett fattas mig.» Det var den hos honom dominerande känslan. Men i sin inriktning på självet tydde han denna känsla så: Jag saknar trygghet, visshet om frälsningen. Det är därför han kommer till Jesus, och utifrån detta är det som Jesu *hela* svar utgår. Redan ifrån början med orden »Håll buden» har Jesus givit honom svar. Se på buden, de bud som rör nästan, och se bort ifrån dig själv. Det är inte så att Jesus först ger ett svar: »Håll buden» och sedan tillägger därutöver: Ett fattas dig. Utan när Jesus hänvisar till buden, är det hela svaret. »Ett fattas dig. Gå och sälj allt vad du äger och ge åt de fattiga, så skall du få en skatt i himmelen. Och kom sedan och följ mig», följer efter det fulla svaret, inte som något tillägg utan som anvisning om budets rätta hållande. »Den som mister sig själv skall vinna sig». Mist dig själv! Denne mans jag låg i det som han ägde. Hans längtan efter evigt liv var i roten förgiftad. Han ville ha det eviga livet som en evig skatt. Han hade skatter på jorden, denna världens skatter, men han kände att han inte ägde det kommande livets skatt. Men att följa Jesus, det är att offra allt, mista sig själv, ge upp sitt eget jag. »Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig.» Men han blev bedrövad över det ordet och gick bort sörjande. Det är omöjligt för den som har religiöst behov och en längtan som är i roten förgiftad, att få ett evigt liv. Den människa som fäster sig vid ägandet av skatter här i världen och i den kommande är för rik för att komma in i himmelriket. »Det är lättare för en kamel att komma igenom ett synålsöga än för en rik att komma in i Guds rike.» Det



är omöjligt för en människa, men det finns en möjlighet hos Gud. En enda är det som kan ge henne det eviga livet när hon förlorat allt sitt eget! Den i sanning Gode för vilken detta är möjligt är det som här talar: »Jag ger dem evigt liv» Joh. 10:28.

*Mark. 11:11-24 med Matt. 21:14-17.*

Matt. 21:14. Då det heter: »På tempelplatsen kom blinda och lama fram till honom, och han botade dem» — torde varje skriftkunnig åhörare erinra sig 2 Sam. 5:8: »Ingen blind eller halt skall komma in i huset» (= tempelplatsen ἱερόν hos Matteus, hedningarnas förgård.) Naturligtvis kunde blinda och halta inte portförbudas där, men de torde ha föraktats, nonchalerats. Helt annorlunda handlade Jesus. Han kände samhörighet med dessa som var utblottade på allt och inte ansåg sig något vara. — Vers 15. Hosianna — jubelropet som särskilt hör samman med lövhyddohögtidens sjunde dag, hosiannadagen eller »Stora hosianna». T.o.m. grenarna som då rituellt användes kallades hosianna. Vid högtiden sjöngs Hallel, Ps. 113-118. Redan barnen fick lära sig dessa. Dock användes »Hosianna» även annars, jfr Jeremia 2:27 (i olyckans tid). Hosiannaropen var säkerligen formelartade uttryck för jubel, men den ordagranna betydelsen var säkert aktuellt medveten för Jesu anhängare: »Ge lycka åt Davids son!» Märk att både den grekiska och den syriska översättningen har klart markerad dativ! (ὠσαυνα τῷ υἱῷ Δαυιδ). — Översteprästen och de skriftlärde (= synedriet), som kom för att vaka över Jesu företag, vredgades vid barnens rop. Om Jesus inte avvisade Messias-hyllningarna i allmänhet, så borde han väl inte låta de små barnen, som inte visste bättre, hylla honom så. — Men Jesus fann det (v. 16) vara i sin ordning, och då han svarar med ett citat ur Ps. 8:3 blir orden i Jesu mun ironi och humor. »Ur barns och spädbarns mun låter du en lovsång stiga upp till dig» — Matteus och Septuaginta har »lov» (αἶνον), Masore-

tiska texten har »makt» ('oz) med anspelning på 2 Mos. 15:2. — »Har ni inte läst» [1917 års övers.], egentligen: »Har ni då aldrig läst?» D.v.s.: Hur många gånger har ni inte läst om detta? Har ni då aldrig haft någon uppfattning av eller tanke om vad det ni läst betyder?

Barnens hosiannarop har den största betydelse för Jesus. För oss ligger det därvid nära att tänka på barnen såsom representerande framtiden. Men exegetiskt bör saken ses i samband med andra uttalanden av Jesus om att barnen står Guds rike nära. Kanske skorrade Jesu ord särskilt illa i de skriftlärdes öron, därför att fortsättningen av Ps. 8:3 fanns närvarande i deras medvetande: »... för dina ovänners skull till att förgöra fiende och hämnare.» — Jesu ord klipper tvärt av. Någon diskussion är inte längre möjlig. Åter ett bevis på den genomgående skillnaden i Jesu och de skriftlärdes sätt att se. — Matteus är ensam om denna perikop. Luk. 19:39 f. är visserligen en parallell, men avser inte samma händelse.

#### *Mark. 14:43-50.*

»Men Skrifterna skulle uppfyllas» (All' hína pläráthásin hai grafái) [vers 49]. — Överallt och i synnerhet vid vändpunkter i Jesu liv stöder han det som sker på Skrifterna. Då apostlarna skall undervisas om lidandevägen, sker detta genom hänvisning till skrifterna. Ordet »men» (allá) är här viktigt. Det som sker beror inte på en tillfällighet, inte på deras makt (»som mot en förbrytare har ni gått ut med svärd och påkar») som grep honom, utan på att »Skrifterna skulle uppfyllas». Jesu fängslande är för modern realistisk syn naturligtvis ett resultat av en mer eller mindre tillfällig fiendskap och förräderi. Men Jesus lyfter det upp ur denna trånga synvinkel till att se det på ett universellt sätt. Skrifterna ger den verkliga historiska synen, den gudomliga ordningen, efter vilken allt sker: Guds frälsningsrådslut. Jesus sätter in händelserna i själva

kraftcentrum: »Han som har gjort himmel och jord», liksom de gammaltestamentliga skrifterna också alla gör.

Med dessa ord »Skrifterna skulle uppfyllas» dras liksom en förlåt undan och den djupaste meningen i historien uppenbaras i »den som är», Jesus Kristus, vilken också är »den som var, och den som skall komma.» (Upp. 1:4, 8).

Jesus Kristus är den varigenom Gud går in i mänsklighetens historia. Han är början, fortsättningen och slutet. I sitt frälsningsverk är han ingången i historien på en bestämd punkt, ett litet obetydligt tillfälle och en liten obetydlig plats från mänsklig synpunkt sett. Från gudomlig synpunkt sett är han historiens centrum.

Det är av vikt att hålla fast: den som här har trätt fram i mänskligheten som Frälsaren Jesus Kristus, det är han genom vilken allt har blivit till. Och han har trätt in på en faktisk punkt i historien, inte i form av blotta begrepp eller tankar.

Det gudomliga rådslutet är *med nödvändighet* inneslutet i förrädarens kyss, i svärdet och lansarna, i Jesu getsemanekamp.

### *Mark. 16.1-8.*

Vers 8: »och de sade ingenting till någon, därför att de fruktade.» Vid jämförelse med Matt. 28:8 och Luk. 24:9 får »fruktan» hos Markus inte tolkas så, att de fruktade för att säga något med tanke på följderna. De var fyllda av bävan, vilket utesluter en beräknande reflexion. Det är en fruktan inför det gudomliga, som fallit över dem. I denna fruktan är inte kvinnorna rädda och fega. I bävan ligger en djupare förståelse, där det inte finns omtanke om eget. I denna bävan ligger förlåtelse och omvänt, det är vissheten om förlåtelse, försoningen som fyller med bävan. (Jfr Ps. 130:4 »Men hos dig finns förlåtelse, för att man skall frukta dig.»)

Uppståndelsen själv är inte beskriven i evangeliet. Ingen människa var vittne till själva uppståndelsen, men det är om-

vittnat att uppståndelsen ägt rum och varit synlig i sina verkningar. Det är omvittnat att Kristus är uppstånden och visat sig och verkar. (Jfr 1 Kor. 15).

»De sade ingenting till någon.» Detta betyder inte, att de inte talade om själva saken för lärjungarna. Men här antyds den tystnad som fyller själen inför det outsägliga. Det var det som ingen kan säga något om. De hade fått Guds kärlek och var gripna av verkligheten. — Det finns saker som inte kan utsägas. Jfr 1 Kor. 12. Själva upplevelsen av verkligheten beskriver siaren inte. Kvinnorna talar helt visst om, vad de sett: graven öppen. De får också uppdrag att göra det och de kan inte låta bli att tala om, vad de sett och hört, liksom sedermera de befullmäktigade vittnena: »Vi för vår del kan inte tala om vad vi har sett och hört» (Apg. 4:20).

Ovanstående »anteckningar» hänför sig till följande texter under kyrkoåret:

Sid.

- |    |       |           |                            |
|----|-------|-----------|----------------------------|
| 39 | Matt. | 21:14-17  | Mik. dag, 3 årg. Högm.     |
| 15 | »     | 22:34-46  | 18 e. Tref., Ev.           |
| 16 | »     | 25:1-13   | Sönd. f. Domsöndag., Ev.   |
| 18 | »     | 25:14-30  | 20 e. Tref., 2 årg. Högm.  |
| 19 | »     | 25:31-46  | Domssönd., Ev.             |
| 21 | »     | 26:17-30  | Palmsönd., 2 årg. Högm.    |
| 23 | »     | 26:59-66  | Midfastosönd., Altern. 1.  |
| 25 | »     | 27:15-26  | 5 e. Fastan, Altern. 1.    |
| 27 | »     | 28:18-20  | Hel. Tref.d., 3 årg. Högm. |
| 30 | Mark. | 1: 14 f.  | 2 i Adv. 2 årg. Högm.      |
| 31 | »     | 2:23-3:5  | 17 e. Tref., 2 årg. Högm.  |
| 34 | »     | 10:13-16  | Mik. dag, 2 årg. Högm.     |
| 36 | »     | 10:17-27  | 18 e. Tref., 3 årg. Högm.  |
| 39 | »     | 11:11-24. |                            |
| 40 | »     | 14:43-50  | Midfastosönd., Altern. 3.  |
| 41 | »     | 16: 1- 8  | Påskd., Ev.                |

## Litteratur.

### *Norska fäder i nya upplagor.*

För två år sedan firades trehundraårsminnet av den märklige nordlandsprästen Petter Dass' födelse dels med en synnerligen förnämlig studie av Petter Dass själv med Harald Beyer som författare, dels med en av samme man ombesörjd jubileumsupplaga av diktarprästens odödliga Katechismussange. Båda dessa böcker är utgivna på Eides förlag i Bergen, den stad där de första gången trycktes. Säkert enastående är den betydelse som herr Petter, »som boer mod Verdens ende», har haft för sitt norska folk. Så snart hans dikter och rim blev tryckta, spriddes de över hela landet från norr till söder. Helgelandsfiskarna som under 1700- och 1800-talen kom med sina båtar till Bergen uppsökte alltid stadens bokförsäljare för att efterfråga »hr Pitter digt», varmed de oftast menade katekesen i sånger. De köpte hem den till sina hembyar, de spridde den vid sina färder, och snart sjöngs de friska och levande rimmen till »föyelige melodier»; man lärde dem utantill, och snart kunde man sin katekes tack vare denne oförliknelige pedagog, som genom »sin flytende penn» från Alstahaugs prästgård i Helgeland kom att predika för hela landet. Än i dag sjungs Dass' psalmer i alla trakter av broderlandet i väster men kanske främst bland fiskarbefolkningen i de yttersta skären, där ett farligt och hårt liv i de ständiga riskernas tecken skapat en stark gudstro.

Som en av de fasta klippor Dass' norska fosterland är så rikt på, framträder i hans dikter denna lugna harmoniska prästtyp, som säkert kan räknas till de stiligaste något land frambragt. Det är något monumentalt och verklighetsfast över hans gudsbild, vilket bäst kommer till synes i några av de yppersta strofer som norsk psalmdiktning skapat. Samtidigt är han också i sin skildring av verkligheten en vardagsspråkets man som få. Hos hans samtida Kingo är psalmen klädd i högtidsdräkt, men hos Dass går den omkring i vardagskläder. Det är främst två motivområden Dass rör sig inom: Bibelns värld och hans egen omgivning. Lekande lätt har han satt på lika lekande och lätt rim Gamla testamentets berättelser, Davids psalmer, Jesu liknelser och främst Luthers lilla katekes, som det ännu idag är en sannskyldig fröjd att studera i Dass' dikter. I sin klassiska bok »Nordlands trompet» har Dass frigjort skildringen från de bibliska motiven. Här är det omgivningen som ger stoffet. Mästerligt helt enkelt skild-

rar han väder och vind, fiske och fångst, rättsscener på tinget och bröllopet i dess alla faser, han tar oss med till krämaren med den frestande öltunnan, och han skildrar saltskutorna från Lissabon i Bergens hamn. Allt är taget på kornet. Petter Dass är visserligen en ortodoxins väktare som få, men det hindrar inte att den kommande tidens moralism här och var klappar på porten till hans diktarvärld — för en folkuppfostrare av hans kaliber behövdes det säkert. Men vad som mer än allt annat gör att man gärna rekommenderar Dass till studium också i nutiden och också på denna sidan Kölen, där han verkligen förtjänar att bli känd, är den friska och starka och frimodiga ande, påminnande om Luthers egen, som här möter en från rimmen och dikterna. Man blir i bästa mening uppbyggd och glad i själen, när man läser Petter Dass' sånger, och det torde vara det bästa som kan sägas om en diktares verk.

En sommardag år 1800 befann sig en norsk lekmanpredikant på vandring upp igenom landet. Han stickade och sjöng under vandringen, och plötsligt stannade han och bad högt till Gud. En bonde for vägen förbi och frågade om mannen var sjuk. Då mannen nu började tala om andliga ting med bonden, styrktes denne i sin spirande förmodan att mannen helt enkelt var galen. Predikanten började då med ens tala med bonden om hans jordbruk, fängslade honom med sin kunnsighet om nya gödselämnen och talade efter en stund åter med bonden om själen. Så gripen blev denne av vad han hörde att han följde den okände vandrande predikanten mer än en mil förbi sin egen gård.

Den vandrande, stickande, sjungande och bedjande predikanten var hela Norges Hans Nielsen Hauge — »en lidet försögt och mindre skriftlärdd Dreng» som han presenterar sig för sina läsare i sin första skrift »Löbebanen», också han en man med oöverskådlig betydelse för sitt folks andliga utveckling. En glimt av hans betydelse i nutiden fick skandinaviskt kristenfolk under kriget, då de ledande männen i vår norska broderkyrka slöt sig samman i »kristet samråd», och förklarade sig villiga att följa »vår gamla beprövade reformatoriska och haugianska linje». Hauge har uppenbarligen intagit en central ställning i den norska kyrkan och bland norskt kristenfolk under de sista tvåhundra åren, och samma år som trehundraårsminnet av diktarprästen Dass' födelse firades, 1947, utkom en helt ny, vetenskapligt redigerad upplaga av Hauges samlade skrifter med sitt första band. En rad upplagor har sett dagens ljus. Redan under Hauges livstid rann hans skrifter ut från tryckerierna i Köpenhamn i en strid flod över det norska folket. Den nya upplagan bygger emellertid till skillnad från de flesta äldre på Hauges original. Den vetenskapliga appa-

raten är tillfogad i slutet av boken. Det är professor Hans Ording som föranstaltat den nya upplagan och dess nu publicerade första band — utgivaren säger i företalet att han under en allvarlig sjukdom har »upp-täckt» Hauge och gripits av den starka ande som talar i hans skrifter och som ännu efter mer än 150 år har förmåga att trösta, varna, förmana och lära. Den nya upplagan — tänkt som en gåva av utgivare och förlag till allt norskt kristenfolk — är inte gjord för teologer enbart utan för vanliga kristna människor, som ur såväl historisk som uppbygglig synpunkt vill stifta bekantskap med en av Nordens största andliga lärare. Hauge är väl värd att bli känd också i vårt land och den nya upplagan av hans verk, som kan rekvireras från Oslo genom varje svensk bokhandel, vill och kan tjäna det syftet.

*Petter Dass 1647-1949.* Utgiven av **Harald Beyer**. J. W. Eides förlag, Bergen.

*Petter Dass' Katechismussange.* Jubileumsutgåve ved **Harald Beyer**. J. W. Eides förlag, Bergen.

*Hans Nielsen Hauges Skrifter.* Samlet utgåve ved **Hans N. H. Ording**. Andaktsbokselskapet, Oslo.

*Åke Kastlund.*

---

Två synnerligen betydelsefulla arbeten har utkommit samtidigt i slutet av förra året. Det ena är: *Ordet, som aldrig kan dö* av Fil. Dr **Olav Valen-Sendstad**, i svensk översättning, på Kristianstads traktsällskap förlag, av det norska originalet *Ordet som aldri kan dø*, utgivet på Lunde & Co:s Forlag, Bergen. Boken innehåller 6 kapitel: 1) Förhållandet mellan filosofi och teologi, 2) Kristussyn och Skriftsyn, 3) Kristussyn och Skriftsyn i nyare tids teologi, 4) Försoning och rättfärdiggörelse, 5) Nådemedlens väsen och verkan, 6) Kyrkan och ämbetet. Därtill är fogad en utförlig diskurs om »gammal och ny doketism, ebionism, och arianism».

Det andra är »*40-talet och idéerna, en bok till gammaltroende kristna och moderna hedningar*» av lektorn, fil. doktor, teol. lic. **Lechard Johannesson** (Alb. Bonniers förlag; kr. 9:50). Kapitelrubrikerna är: Tankens eviga sökande. Metafysiken kommer tillbaka. Verkligheten bakom tingens ansikte. »En fritänkare har ordet». Teoretisk sanning eller religiös tro? Den intellektuella redbarhetens utgångsläge. Naturligt vetande och uppenbarelse. Är berättelserna om Jesus Kristus trovärdiga? Till frågan om odödligheten. Ordet vart kött. Människans värde och värdighet.

Ovan sidd. 13 f. är ett utdrag ur denna bok. Det avses att i nästa nummer av Erevna, D. V., lämna en utförligare anmälan av båda dessa arbeten.

H. O.

**Erik Eklöf:** *Tro, vett och vetande*. Svar till kristendomens kritiker och föraktare. Första boken: Vetenskapskritik. Första delen: Från Kant-Hirdman till Hedenius. Bokförlaget Arcus, exp.: Göteborg 12, depå: Uppsala. 64 sid. Pris kr. 2.50.

Den första delen i bokserien *Tro, vett och vetande* behandlar Agnosticismens misstag, Hedenius och undret, Hedenius, Gud och von Hofsten. Det är många intressanta och tänkvärda synpunkter författaren framlägger. Bl.a. kommer han in på frågan om vetenskapsbegreppet och betonar att man måste skilja mellan två slags vetande, det teoretiska och det empiriska eller konstaterande. Rent teoretiska bevis förekommer endast i de formella vetenskaperna, matematiken jämte geometrin och logiken. Om någon uppmanar en annan: *Bevisa* att det finns en Gud, förutsätter detta den absurda tanken att Gud endast skulle vara en rent formell storhet (s. 25). Vill man få klarhet i frågan om Guds existens, måste man söka på erfarenhetsplanet. Därvid har man att vända sig till experterna, till de »erfarna personerna» på detta område, alltså till dem som allvarligt sökt Gud och därvid gjort vissa erfarenheter (s. 27). — I bokens sista kapitel, som är rubricerat Hedenius, Gud och von Hofsten, gör författaren en intressant jämförelse mellan Hedenius och darwinisten v. Hofsten. Hedenius anför mot den kristna uppståndelse tron att ingen av de kroppar vi har undersökt har visat tecken till liv efter att döden inträtt. v. Hofsten däremot gör gällande, att allt levande måste ha framgått ur något ännu primitivare än enkla, encelliga organismer, alltså ur livlös materia. Nu är enligt författaren Hedenius' inställning härvid i stort sett riktig. Hans definition av den ifrågavarande naturlagen behöver bara ges formen: Naturen väcker inte till liv, där liv fullständigt saknas. Författaren frågar hur det kan komma sig att inte ateisten Hedenius tagit itu med ateisten v. Hofstens tro mot allt direkt konstaterande. Han menar svaret ligga i att det då kommit fram, att den konstaterande vetenskapen, alltså naturforskningen, ingenting har att sätta i stället för skapelsetanken, när det gäller livets uppkomst på jorden, ingenting annat än spekulationer mot bättre vetande (s. 59). Hur förhåller sig då den kristna uppståndelse tron till nämnda naturlag? »Det var den *levande* Guden, som väckte *nytt liv* i Jesu döda kropp, och det harmonierar ju vackert med den allmänna erfarenheten att *endast liv alstrar liv*» (s. 60).

E. L.



## Tidskrifter.

*Concordia Theological Monthly*, utgiven av The Lutheran Church-Missouri Synod Concordia Publishing House, St. Louis 18, Mo. Pris: 3:- kr. per år.

*Nr 9 för 1949* innehåller: T. Engelder, »No Development of Doctrine for Us!», W. Roehrs, »Sermon Study on 2 Kings 14:8-9», »A Series of Sermon Studies for the Church Year», »Announcement of Sermon Studies for the Next Church Year».

*Nr 10*: T. Engelder, »No Development of Doctrine for Us», E. C. Malte, »The Message of the First Epistle of Peter for Our Day», »A Series of Sermon Studies for The Church Year».

*Nr 11*: »To Professor William Arndt», J. T. Mueller, »Notes on Luther's Interpretation of John 6:47-58», J. Pelikan, »Luther's Endorsement of the 'Confessio Bohemica'», »A Series of Sermon Studies for the Church Year».

*Nr 12*: M. H. Franzmann, »Augustana II: Of Original Sin», J. T. Mueller, »Notes on the Consensus Tigurinus of 1549», »A Series of Sermon Studies for the Church Year».

Tidskriftnumren innehåller dessutom: »Miscellanea», »Theological Observer» och »Book Review».

*Fast grunn*. Redaktör: Oscar Handeland. 6 nr per år. A. Lunde & Co:s Forlag, Bergen. Pris: 13 (norska) kr. per år.

*Nr 5 för 1949* innehåller: »På vei bort fra folkestyret?», »Heime og ute», Harald Stene Dahlin: »Proteties ingenjør», O. Valen-Sendstad: »Nåtidig forkynnelse i Norge. I», »Hørt og lest», O. Handeland: »Ein kristen», Gunnar Trana: »Kristent syn på arbeidet», Jos. Norborg: »'Usaklig referat' eller usaklig angrep?».

*Nr 6*: »I atomalderen», »Heime og ute», A. Hallsberg, »Far og sønn» (handlar om prins O. Bernadotte och hans son Greve Folke Bernadotte), O. Valen-Sendstad, »Nåtidig forkynnelse i Norge. II», »Hørt og lest», Kjell Bondevik, »Litteraturen som faktor i oppsedingen», I. Welle, »Høykirkelig gudstjeneste».

*För Biblisk Tro*, Kvartalsskrift utgiven av Förbundet för Biblisk Tro (Postgirokonto 15 23 35, Biblisk Tro, *Stockholm*, årspren.-avg. 4:- kr.).

Häfte 4 för 1949 innehåller: »Redaktionellt», David Hedegård, »Något om Nya Testamentets förutsättningar» (jfr EREVNA årg. V, 1948, nr 1 ss. 38 ff. och nr:ris 2-3 ss. 105 ff.), Aapeli Saarisalo, »Pergamenten från grottan vid Döda Havet», O. Valen-Sendstad, »En religiös ateists uppgörelse med kristendomen», C. Sn., »Nya Testamentets nu för många aktuellaste skrift», David Hedegård, »Utblick över samtiden», »Frågor och svar», »Ur tidskrifterna», »Notiser».

*Revue de Théologie et d'Action Évangéliques*, utgiven av La Faculté Libre de Théologie Protestante d'Aix-en-Provence. 4 nr per år. Redaktion: Mme Pierre Martin, 35 rue de la Guadeloupe à Marseille. Prenumerationspris (för 1949): 600 fr.

Nr 3-4, 1948, innehåller: J. Cruvellier, »Quelle est la charte du chrétien d'après Romains 7?», G. Millon, »Condition primitive de la femme et conséquences de la chute», J. Vercier, »Les tribulations judiciaires d'un défenseur de la liberté de conscience», R. Toureille, »Evangelisation», H. Bruston, »La Croix dans l'Ancien Testament», »Documents sur Israel», »Séance de rentrée», »Nouvelles de la Faculté», »Communication importante».

*Jewish Spectator*, judisk månadsskrift, redaktion: The Jewish Spectator 110 West 40th Street, New York 18, NY., årspren.-pris \$ 4.

Decemhernumret för 1949 har följ. innehåll: »Israel And The Zionist Movement», »Support For The Jewish Day School», T. Weiss-Rosemarin, »A Bridge — to what shore?», M. M. Krug, »Neutrality is not enough», H. Kieval, »The Machzor», H. W. Brann, »American and Jewish Independence», A. Werner, »Some Books of the Month», A. Tabakai, »The Redeemer», A. G. Field, »Substituting».

*Vår röst*, utgiven av World Jewish Congress, svenska sektionen. Red.: World Jewish Congress, Grev Magnigatan 11, Sthlm.

Nr 8 för december 1949 innehåller: H. Berman, »Bagdads 100 000 judar», »Samtal med dr Granott», G. Luft, »På Skopusberget», F. Naphthali, »Ekonomisk politik i Israel», P. Gyberg, »Judarna och assimilationen», C. W. Jacobowsky, »En firma och dess grundare», »Det händer i Israel», J. Fränkel, »En Chanucka-historia».

E. L.



## Innehållsförteckning.

	Sid.
Fil. Licentiat <i>Erik Petrén</i> : Mystikens logik .....	1
Lektorn, fil. doktor, teol. lic. <i>Lechard Johannesson</i> : Ur »40-talet och idéerna» .....	13
Prof. <i>H. Odeberg</i> : Anteckningar till Matteustexter II .....	15
— Anteckningar till Markustexter .....	30
Litteratur .....	43
Tidskrifter .....	47

---

EREVNA. Utgivare: Prof. H. Odeberg, Box 91, *Lund*. Ekonom: Edilen Teol. Kand. Viktor Rydqvist, Akad. Fören., *Lund*. Red.: Teol. Lic. Evald Lövestam. Distribution: Teol. Kand. Helmer Hansson. Red. o. exp.: S:t Måns g. 6 a, *Lund*. Årsmedlemsavgift inclusive pren. avg. 4:- kr. Stödjande bidrag *ad lit.* kr. Postgirokonto nr 27 11 04 Erevna, *Lund*.

---

*Lund 1950. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.  
Språkligt bearbetad 2002.*